

كهریم دهشتی

شوناسی نیگه رانی رۆشنیران

١

ئیمه‌ی کۆمه‌لگه‌یه‌کی گومانسان و عاشق به پاریین، هه‌میشه و بێ وچان جه‌سته‌یه‌کی والاین بۆرم و کاردی ئەو گومانه و زه‌ینکی کراره‌یه‌ی بۆ مۆرانه‌ی ئەم پارییه، هه‌ر بۆیه‌ش زوو زوو ده‌که‌وینه ژێر کاریگه‌ریه‌تی وه‌می که‌وتن و دارمان، به‌ درێژایی میژوو ئەگه‌ر هیممه‌تی رۆلی به‌تینی تاک نه‌بوايه ئیستا کرمی ئەو گومانه و داسی ئەم پارییه په‌لی دابووین و به‌ چله‌پۆه‌ی ونبوون و له‌بیرچوونه‌وه‌ی هه‌لواسی بووین.

٢

فه‌لسه‌فه‌ی که‌وتن و دارمان بۆته که‌ته‌گۆریای رۆژانه‌ی ئیمه، بۆته ترسیکی له‌میژینه‌ی سه‌رجه‌م، سه‌رجه‌له‌ی ئەم واهیمه‌یه ده‌گه‌رێته‌وه بۆ میژوویه‌کی دووردریژ، میژوویه‌ک تژی شکست و نه‌هامه‌تی تژی باوه‌ر به‌خۆنه‌بوون تژی به‌ به‌هیز زانین و به‌زه‌به‌لاح زانینی دوژمنه، له‌ به‌رامبه‌ر ئەوه‌دا هه‌یچ ته‌وژمی نه‌بووه که‌ ببیته هۆکاری وردوخاشکردنی ئەم واهیمه‌یه جا ئەو ته‌وژمه‌ چ له‌سه‌ر ئاستی بزوتنه‌وه‌ی سیاسی و ئایدۆلۆژییه‌کان بێ چ له‌سه‌ر رۆلی ئەنتلجینسیای کورد بێ.

دهخوایم بلایم ئییمه نه ته وه یه کی سته مدیدهین و نه وهندهی کارمان له ناو به جووله خستنی جهستهی شویشکاری کردوو نه وهنده کارمان له ناوزهین و رووناکبیری نه کردوو، واته به جهستهمان گوتوو وه ره و زهینیشمان له دواي خویمانوه بهجی هیشتوو، واته گه مهی هیلاککردن و شهت و په تکرندی جهستهمان نه انجام داوه بی نه وهی به ره مه میکی گه وهی زیندوو کردنه وهی زهین و هوش بو نه وهکان بهجی بهی لین تاوه کو نه مرۆی گه نه کانی پی به پتوه بجی، نه مهش وای کردوو که وا روچی به ره به کانی و دینامیکی ته رووبه رووبونه وهی نه وهکان له ناستی هیزی مانوه نه بیت، نه وندهی گوناھی نه م غه فله ته ده که ویته نه ستۆی بزوتنه وهکان سه د نه وهندهش ده که ویته سه ره گه رندی رووناکبیر و رووشنیران.

نه گه ره کاری بزوتنه وهکان موقاوه مهت بووبی بو له ناونه چوونی قهواره ی نه ته وه که مان نه وه کار و پرۆزه ی رووشنیران نه وه بووه که نه م نه ره که پیرۆز و چاره نووسسازه بگره نه نه ستۆ، نه گه ره سه رنج بدهین بو مان روون ده بیته وه که ئیستاشی له گه لدا بی هیزی چه ک کاریگه رتره له هیزی بیر و باوه ر و فیکر و رووشنیرا، تاکی کورد وا بیر ده کاته وه هه ر کاتی چه کی له ده ست نه ما و له هه ر سات و کاتی بی نه وه ترسی رمان و شکسته خواری ویرانی ده کات، نه مه داخوای نه وه مان لی ده کات که له م دیارده یه هه له وهسته یه ک بکه یین و به خویماندا بچینه وه.

میژووی هه موو نه ته وه یه ک بابی نه وهندهی نه هه مه تی تیا به کاردی ره خنه وه شان نه کانی خو ی له ناو جهسته یدا نه انجام بدات، به لام میژووی ئییمه خالییه له وینا کانی ره خنه و فۆرمه کانی بیر و بوچوون، هه ر بو یه ش ئییمه نه ته وه یه کین هه تا له ی ره خنه یه ش ده ترسین که ده مان خاته وه سه ری و دروستمان ده کاته وه تا بو زه مه نیکی تریش بژین، ئییمه تا ئیستاش ده رکمان به وه نه کردوو که دره ختی ره خنه جوانترین سیما ده به خشی به کۆمه لگه و بزاوت و رووشنیرا، هیزیکی له بن نه هاتووی کولتووری جیاوازی قبو لکردنی یه کترییه وه، هیزی مان وهی نه ته وه یه، هه موو نه ته وه وانه ی که ئیمرۆکه پیشکه وتووترین نه ته وه ن، نه و نه ته وه ن که خودانی کولتووریکه ره نگا ورهنگی ره خنه ن.

٦

ئەوروپا بە درېژايى چاخى بەر لە رۆشنگەرى لە ناو تايەكى ئەبەدى ئاينىدا ھەموو سەرچەلەكانى رەخنەى لە سىبەرى دەسلەتتىكى ئاسنىندا كوردبوو بە تابۆ و كەس توخنى چەمكىكى ئاوا نەدەكەوت و تەواوى رووناكبييران لە ژيەر كۆنترۆلى ئاوازيكى ئاينى گىنگليان دەخوارد، ھەر بۆيەش ئەوروپا بۆ ماوھىيىكى دوورودرېژ نەيتوانى ئەو رۆلەى خۆى ببينى لە ھەوداى سياسى و رۆشنبىرى، چونكە دامودەزگاكانى كەلئىسەو باندە سىحرييەكانى ھەموو دەرگاكانى دەنگ و رەنگى رەخنە و رۆحى ئەستەتيكايان لە خەلگى تەكانىكى ئەوتۆيان دا بەخۆ و شوناسى ھۆش و بىرى خۆيان بەرز كردهو و تەخت و تاراجى ھىزى فيكرى كەلئىسەيان تارومار كرد و ھەموو بەھاكانى رەخنە و فيكرىيان گەراندهو و كەوتنە سەر چاخى زىرپىنى رۆشنگەرى.

٧

رۆشنبىيران لە كوردستان ئەو حەقىقەتە باش ناس دەكەن كە ئەمرۆى نەتەوھەكەيان بە چ ھەل و مەرجىكى دژوار ھاتووھتە كاپەو و لە ھەمان كاتدا بە چ ھەلومەرجىكى دژواريشدا تى دەپەرى، بۆيە ھەندى جار دەكەوتتە ميانى دوو بەرداشى سەختى تىپرامان و بىركردنەو، ئەو كاتەى كە دەپەوى رەخنەى عاشق بە راستىيەكانى خۆى ئاراستەى ئەو ھەلومەرجە بكات لە ناخەو ھاوارى رۆحى ئاگادار دەكاتەو و ھەموو ئەو نەھامەتييەى وەبىردىنئەو كە رابردوى ئەويان تىزى يادەوھرى تال كرددو و ئىستاي لا شىرىن دەكەن، بۆيە بە ناچار جەھوى قەلەمەكەى دەگرىت تۆزىكى تىدا دەھىلئەتەو، ئەمانە ئەو رۆشنبىيرانەن كە لە سەردەمە ناخۆشەكانى خەباتى گەلى كوردا بەشى شىرى ئازارەكانيان ھەبوو، كاتىكىش كە قەلەمەكەى لە جوولە دەخات و دەنگى رەخنە خۆى كپ دەكات، ديسانەو لە ناخەو ئاوازيكى خەمگىن گيانى دادەگرى بەوھى كە بۆ دەبى وابى، ئەمە وای كرددو جۆرىك لە دلە راوكى لای ئەم نەمەتە لە رۆشنبىيران بىتە كاپەو كە ھەم ئازار دەخوات و ھەم دەتلئەتەو.

٨

بەم جۆرە رۆشنبىر و رووناكبيرى كورد تاوھكو ئىستا ھەلگى شوناسىكى ديار و بەرجەستەكارى رەخنەيەكى جىدى نىيە، تا بتوانى بىتە ھىزىكى گەورە و ديار لە

گۆرپانەكەدا، واتە كارىگەر بىت بەسەر سەرجهم ئەو بىرپار و پروداوانەى ئەمىرۆ لە كوردستان ھەن و كارى خۆيان دەكەن، ئەو ھەيە ھەلچوونىكى ساتەوختەى ھەلگىرى ھىزى مانەو ھەيە.

واتە ھەلچوونىكە تەنيا بە ھاوار و نالین گوزارشت لە خۆى دەكات بەبى ئەو ھەلگىرى گوتارىكى رەخنەيى كارىگەر بىت و ببىتە سەرمەشقى چاويلگىردن، ھەلبەت ئەم جوړە ھاتوھاوار و ھەلچوونەش لە نىو بايە توندەكانى سىياسەتى باودا گووم دەبىت و ماندووبوونىكى زۆر و شەكەتبوون بۆ خاوەنەكەى جى دەھىلى.

۹

ھەلبەتە جوړىكى دىكە لە رۆناكبىران وەك ئەو ھەيە كە لە فەرەنسا و شوڤشى فەرەنسادا رووى دا ھەولى ئەو دەدەن كە ببە رىبەرى گەنجەكان و شوڤشىكى تازە و پر لە جونبوچۆش بەرپا كەن و دەسەلاتى كوردى بەو رابھىن كە دەبى گوى لە داخووزىيەكانى گەنجان رابگرن و جىبەجىكارى داواكارىيەكانى ئەوان بن، ئەمەيان جاحىلتىرین شىو ھەيە خەباتكردنە لە پىناوى ئامانجە پىرۆزەكانى گەنجان، ئەگەر بىو بە شىووزىكى مۆڤىرن دور لە ھەلپەى وردوخاشكردنى ئەو داو دەزگايانە بىت كە لە كووتايىدا ھەر خۆيان دەبنە خاوەنى و ئەگەر وردوخاشيشيان بکەن بەناچار ھەر خۆيان دەبى بنىاتى بنىنەو.

۱۰

بەھەرھال ئىستا رەخنەى رۆشنبىران وا پى دەچى زياتر بەرەو شىووزى خۆپىشاندانەكاندا بچى نەك بەرەو قوولكردنەو ھەي كولتورىكى رەخنەيى سەرپاگىر وەك ئەو ھەي كە لە شوڤشى فىكرى ئەوروپىدا ھاتەكايەو و تاوەكو ئىستاش كارىگەرەتى خۆى ھەر ماو، جىاوازی ئەم شىو ھەباتە رەخنەيىيە كە خۆى لە تەدوینكردن و تۆماركردن دەبىنەتەو لەگەل شىووزى پىشوو كە خۆى لە خۆپىشاندان و ھاوار دەبىنەتەو و ھەندى جارىش توندوتىزى لى دەكەوتتەو، ئەو ھەيە كە ھى يەكەم ئاسەوارەكەى بۆ نەو ھەكانى داھاتووش دەبىتە ماىەى سوود و فەرىكى زۆر و دىنامىكەتى دەبى، بەلام بە تىكەلكردنى ئەم دوو شىووزە بە ستابىلكى ھاوچەرخ و دور لە سوۆز و عاتىفە دەتوانىن گۆرانىكى چارەنووسساز لە ژيانى سىياسىي نەتەو ھەكەمان بخولقتىن.